

Rodowe mauzoleum Potockich w Łańcucie

Pod transeptem i prezbiterium przebudowanej w ostatnich latach XIX w. na kościół neogotycki łańcuckiej fary architekt Teodor Talowski zaprojektował, na zamówienie Romana Potockiego, III ordynata łańcuckiego, i jego żony, Elżbiety z Radziwiłłów, mauzoleum rodowe. Monumentalne wejście do niego zlokalizował od wschodu kościoła. W zwieńczeniu portalu rzeźbiarz Kazimierz Mieczysław Chodziński umieścił, zgodnie z projektem Talowskiego, płaskorzeźbę anioła ze wstęgą, a w szczycie fasady herb Pilawa pod hrabiowską koroną, otoczony podwójnym wieńcem, trzymany u dołu przez dwa delfiny. Po otwarciu metalowych drzwi z monogramem kolatorów „ERP” i datą „1899” białe marmurowe schody prowadzą w dół do ośmiobocznej sklepionej kaplicy z marmurowym neogotyckim ołtarzem. Jest on sygnowanym dziełem rzeźbiarza Antoniego Popiela ze Lwowa (twórcy lwowskiego pomnika Adama Mickiewicza). Pieta z białego marmuru dłuta tegoż artysty zdobi od 1904 r. nastawę ołtarza. Po obu stronach kaplicy mieszczą się dwie wieloboczne krypty; w każdej okno z witrażem projektowanym i sygnowanym przez Jana Bukowskiego w 1908 r., wykonanym w pracowni Stanisława Zeleńskiego w Krakowie: od północy – z wizerunkiem Chrystusa Ecce Homo oraz herbami Szreniawa Lubomirskich i Pogoń Czartoryskich, od południa – z wizerunkiem Matki Bożej Ostrobramskiej

oraz herbami Pilawa Potockich i Trąby Radziwiłłów.

Po konsekracji mauzoleum 5 listopada 1900 r. przeniesiono do niego ze starszej krypty, mieszczącej się od XVIII w. pod południową nawą kościoła, szczątki ostatnich Lubomirskich

Romana Potockiego. Sprawiono im dwie jednakowe trumny. Dwie metalowe trumny z XIX w. kryją zwłoki małżonków – Alfreda I Potockiego i Józefy z Czartoryskich. Większość dębowych trumien wykonano na nowo na początku XX w. W jednej z nich złożono szczątki marszałka wielkiego koronnego Stanisława Lubomirskiego, a na wieku umieszczono osiemnastowieczną mosiężną tablicę z epitafijnym tekstem po łacinie i grawerowanym herbem Szreniawa. Nowe plakietki przydano trumnom emigrantów francuskich, podając na nich przybliżone daty śmierci: „po 1792 r.”

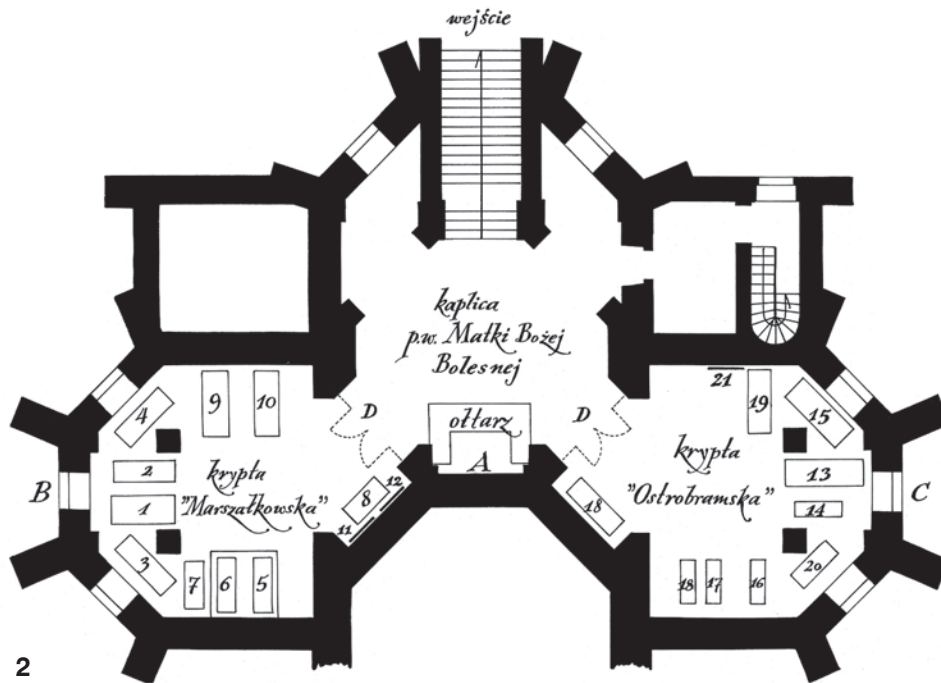
Najbardziej tajemnicza, metalowa trumna wsparta na lwich łapach, z wizerunkiem Chrystusa na cierniowym krzyżu, z motywem wieńca laurowego i główkami serafinów w narożach, znajduje się w północnej krypcie. Napis na tabliczce wskazuje na osobę Księżnej Marszałkowej. Tymczasem za trumną stoi puszka w kształcie walca, zawierająca metalową urnę wypełnioną prochami. Na urnie widnieje miedziana plakietka z grawerowanym napisem: „*Domina Isabella Principessa / Vidua Lubomirska nata / Principessa Czartoryska aetatis / Annorum LXXXIII obiit dXXV / Mensis novembris anno MDCCCXVI*”. Są to więc bez wątpienia prochy zmarłej w 1816 r. Izabeli Lubomirskiej.

Sprowadził je z Wiednia do Łańcuta w 1885 r. prawnuk, II ordynat – Alfred Potocki. Nie wiadomo, czyje szczątki kryje przypisywana jej trumna.

1. Mauzoleum Potockich w Łańcucie

i pierwszych Potockich. Niedługo później, w 1903 r. pochowano w mauzoleum Marię z Sanguszków, a w 1915 złożono ciało jej zmarłego syna

2. Plan przyziemia mauzoleum – z numeracją spisu trumien
3. Schody wejściowe do mauzoleum
4. Kaplica grobowa z widokiem na ołtarz i kryptę południową
5. Pieta dłuta Antoniego Popiela w nastawie ołtarza
6. Krypta północna z witrażem Ecce Homo; widok na trumny: marszałka wielkiego koronnego Stanisława Lubomirskiego oraz domniemaną trumnę Izabeli Lubomirskiej (w głębi na podłodze urna z jej prochami)

(zdjęcia: 1, 3-6 – Roman Łyko, rys. 2 – Wziesław Żurawski),

Obecnie w łańcuckim mauzoleum spoczywają:

1. **Stanisław Lubomirski (1721-1783)**, marszałek wielki koronny od 1766 r., syn Józefa Lubomirskiego i Teresy z Mnischów, ożeniony z Izabelą Czartoryską
2. **Izabela Anna Teofila z Czartoryskich Lubomirska (1736-1816)**, córka Augusta Aleksandra Czartoryskiego i Marii Zofii z Sieniawskich, żona Stanisława Lubomirskiego zwana Księżną Marszałkową, zmarła i pochowana w Wiedniu, prochy sprowadzono do Łańcuta w 1885 r.
3. **Louis Hector Honoré de Sabran (1738-1811)**, francuski emigrant, biskup, spowiednik królowej Marii Antoniny
4. **Ignacy Gabard de Vaux (1749-1807)**, francuski emigrant, administrator dóbr łańcuckich Księżnej Marszałkowej
5. **Alfred Potocki (1786-1862)**, syn Jana Potockiego i Julii z Lubomirskich, I ordynat łańcucki, adiutant księcia Józefa Poniatowskiego, marszałek w. k. galicyjski od 1834 r., ożeniony z Józefiną Marią Czartoryską
6. **Józefina Maria z Czartoryskich Potocka (1788-1862)**, córka Józefa Klemensa Czartoryskiego i Barbary Doroty z Jabłonowskich, żona Alfreda Potockiego I ordynata
7. **Adam Potocki (1815-1834)**, syn Alfreda Potockiego i Józefiny z Czartoryskich
8. **Marianna Potocka (1819-1822)**, córka Artura Potockiego z Krzeszowic i Zofii z Branickich
9. **Alfred Józef Potocki (1822-1889)**, syn Alfreda Potockiego i Józefiny z Czartoryskich, II ordynat łańcucki, attaché ambasady Austrii w Londynie, minister rolnictwa od 1868 do 1869 r., przewodniczący gabinetu ministrów od 1870 r., minister obrony krajowej, marszałek krajowy Królestw Galicji i Lodomerii od 1875 r., namiestnik Galicji od 1875 do 1883 r., ożeniony z Marią z Sanguszków
10. **Maria Klementyna z Sanguszków Potocka (1830-1903)**, córka Romana Sanguski i Natalii z Potockich z Wilanowa, żona Alfreda Józefa Potockiego II ordynata
- Epitafium – biały marmur
11. **Dorota Barbara z Jabłonowskich Czartoryska (1760-1844)**, matka Józefiny Potockiej, żony Alfreda Potockiego I ordynata, pochowana w Rzymie
- Epitafium – biały marmur
12. **Maria Antonina-Józefa de Bourbon (1774-1841)**, córka Ferdynanda de Bourbon i Marii Amalii de Lorraine, zakonnica Maria Alojza ze zgromadzenia ss. urszulanek, matka chrzestna Józefiny Potockiej, żony Alfreda I ordynata, pochowana w Rzymie
13. **Roman Potocki (1851-1915)**, syn Alfreda Józefa Potockiego i Marii z Sanguszków, III ordynat łańcucki, szambelan dworu cesarskiego, członek izby panów, marszałek powiatu łańcuckiego, ożeniony 1o z Izabelą z Potockich z Brzeżan, 2o z Elżbietą Marią Matyldą z Radziwiłłów, fundator mauzoleum
14. **Elżbieta Maria Matylda z Radziwiłłów Potocka (1861-1950)**, córka Antoniego Fryderyka Wilhelma i Marii Doroty de Castellane, druga żona Romana Potockiego III ordynata, opuściła Łańcut w 1944 r., pochowana w Lozannie, prochy sprowadzono w 2001 r.
15. **Izabela z Potockich Potocka (1864-1883)**, córka Stanisława Potockiego z Brzeżan i Marii z Sapiehów, pierwsza żona Romana Potockiego III ordynata
16. **Alfred Antoni Wilhelm Roman Bazyl Potocki (1886-1958)**, syn Romana Potockiego i Elżbiety z Radziwiłłów, IV ordynat łańcucki, ożeniony z Izabelą z Jodko-Narkiewiczów (1904-1972), opuścił Łańcut w 1944 r., pochowany w Lozannie, prochy sprowadzono w 2001 r.
17. **Jerzy Józef Potocki (1889-1961)**, syn Romana Potockiego i Elżbiety z Radziwiłłów, adiutant Józefa Piłsudskiego (1919-1920), ambasador RP w Turcji (1933-1936) i w USA (1936-1940), ożeniony z Susaną Rosą Yturregui y Orbegoso, pochowany w Lozannie, prochy sprowadzono w 2001 r.
18. **Susana Rosa Yturregui y Orbegoso Potocka (1898-1989)**, córka Juana Manuela Yturregui i Susany Orbegoso de Yturregui, żona Jerzego Józefa Potockiego, pochowana w Lozannie, prochy sprowadzono w 2001 r.
19. **Roman Antoni Potocki (1893-1971)**, z Antonin i Derażnego nad Horyniem, rotmistrz wojska polskiego, syn Józefa Potockiego z Antonin i Heleny z Radziwiłłów, ożeniony z Anną z Czetwertyńskich
20. **Trumna niezidentyfikowana**
Epitafium – czarny granit
21. **Józef Mikołaj Potocki (1862-1922)**, syn Alfreda Józefa Potockiego II ordynata i Marii z Sanguszków, założyciel ordynacji antonińskiej, polityk, podróżnik, wybitny działacz gospodarczy i naukowy, ożeniony z Heleną z Radziwiłłów, pochowany w Montresor we Francji
22. **Tadeusz Chutkowski (1892-1978)**, lekarz rodziny Potockich

W północnej krypcie znajdują się także dwie urny bez podpisów: żelazna, w kształcie walca oraz marmurowa z pokrywą, skośnie żłobkowana na brzuscu. Obie zawierają prochy nieznanymi osobami.

Po drugiej wojnie światowej, po wyjeździe Potockich z Łańcuta, mauzoleum zmieniło swoje przeznaczenie. Już w 1950 r., przekształcone w ciemnicę wielkoczwartkową, stopniowo przejęło także funkcję parafialnej kaplicy przedpogrzebowej. Krypty oddzielono od kaplicy kotarami. Potem wszystkie trumny ściśniono w południowej komorze, zamurując ją ceglana ścianką z wąskimi drzwiami. W ten sposób zabezpieczono szczątki zmarłych przed zbyt dużą ciekawością władzy ludowej.

W czasach PRL-u w łańcutkim mauzoleum złożono ciało Romana Antoniego Potockiego, syna Józefa z linii antonińskiej, zmarłego w 1971 r. Poza Łańcutem we wspólnym rodzinnym grobowcu w Lozannie pochowani zostali zmarli poza granicami Polski: Alfred Potocki – IV ordynat Łańcuta (zmarł w 1958 r.), jego matka Elżbieta z Radziwiłłów Romanowa Potocka (zmarła w 1950 r.), brat Alfreda – Jerzy Potocki, senator i dyplomata (zmarł w 1961 r.) oraz jego żona Susana Yturregui y Orbegoso (zmarła w 1989 r.). Po śmierci Alfreda Jerzy rozpoczął starania o pochówek matki i brata w rodzimym mauzoleum. W liście do Ministerstwa Kultury i Sztuki z 6 maja 1959 r. napisanym przez Antoniego Dudę-Dziewierza, dyrektora Muzeum w Łańcutie, czytamy: „Za pośrednictwem [...] Ciechanowieckiego [...] zwrócił się do mnie [...] Jerzy Potocki – z prośbą o wysondowanie opinii Rządu PRL w sprawie następującej: 1. Jerzy Potocki pragnie uzyskać zezwo-

Sprowadzenie zwłok – nie, gdyż byłaby to szkodliwa demonstracja”. Dwa lata później Jerzy Potocki zmarł.

Ponowne starania o sprowadzenie ze Szwajcarii prochów bliskich rozpoczął bratanek ostatniego ordynata Stanisław hr. Potocki i jego żona Rosa Larco de la Fuente (zamieszkała w Peru). Z tej okazji w 2001 r. rodowemu mauzoleum przywrócono pierwotny charakter. Dla zabezpieczenia trumien w arkadach oddzielających boczne krypty od środkowej

lenie okresowego (co roku) przyjazdu do Polski i odwiedzenia Łańcuta; 2. Prosi o zezwolenie przywiezienia do grobów rodzinnych w Łańcutie zwłok matki i brata. W zamian za przychylną decyzję zwróci bezinteresownie Muzeum w Łańcutie: bibliotekę, archiwum, obrazy i inne eksponaty rzemiosła artystycznego [...]. Ze swej strony zauważam, że odzyskanie w/wym. przedmiotów zwłaszcza archiwum – miałoby bardzo ważne znaczenie dla prac badawczych, a obrazy, biblioteka i przedmioty rzemiosła artystycznego wzbogaciłyby znacznie zbiory[...]”. Odpowiedź Ministerstwa była jednoznaczna: „[...] Przyjazd do Jerzego Potockiego jest możliwy.

kaplicy wmontowano projektowane przez Wrzesława Żurawskiego neogotyckie kraty z herbami Szreniawa, Pogoń, Pilawa, Trąby. Przywiezione z Lozanny prochy spoczęły w mauzoleum 20 września 2001 r.

Po ceremonii pogrzebowej prace remontowe były kontynuowane. Rozebrano ścianę zamykającą południową kryptę, a trumny rozstawiono w obu skrzydłach mauzoleum. Cztery jednakowe mniejsze od pozostałych trumny zawierające prochy Potockich przywiezione w 2001 r. stanęły w krypcie południowej.

**Teresa Bagińska-Żurawska
Marta Paterak**